

Miljöutskottet

Statsrådets redogörelse om genomförandet av FN:s handlingsprogram för hållbar utveckling Agenda 2030

Till framtidsutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse om genomförandet av FN:s handlingsprogram för hållbar utveckling Agenda 2030 (SRR 7/2024 rd): Ärendet har remitterats till miljöutskottet för utlåtande till framtidsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- ledande expert Taru Savolainen, statsrådets kansli
- konsultativ tjänsteman Birgitta Vainio-Mattila, jord- och skogsbruksministeriet
- konsultativ tjänsteman Marjaana Kokkonen, miljöministeriet
- ledande expert Tuuli Hietaniemi, Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra
- ordförande Lassi Linnanen, Expertpanel för hållbar utveckling
- professor Ilari Sääksjärvi, Finlands Naturpanel
- ordförande Jyri Seppälä, Finlands klimatpanel
- forskarprofessor Minna Kaljonen, Finlands miljöcentral
- sakkunnig Silla Ristimäki, Suomalaiset kehitysjärjestöt - Finnish Development NGOs Fingory.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Den finländska vetenskapspanelen för skogsbioekonomi
- Finlands näringsliv rf
- Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK
- Finlands naturskyddsförbund rf
- WWF Finland.

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Agenda 2030

FN:s handlingsprogram för hållbar utveckling Agenda 2030 styr Finland och andra medlemsländer mot en hållbar framtid. Programmet syftar till att utrota fattigdom och styra mot en hållbar utveckling där miljön, ekonomin och människan beaktas på lika villkor. Programmet innefattar 17 mål som länderna ska uppnå före 2030. Länderna bär det primära ansvaret för genomförandet av Agenda 2030. För att uppnå de uppställda målen krävs också ett brett deltagande av den privata sektorn, det civila samhället och medborgarna.

I FN:s senaste rapport om hållbar utveckling bedöms Finland ha kommit längst i genomförandet av målen. Å andra sidan bedöms de negativa externa effekterna av Finlands verksamhet vara betydande. Redogörelsen beskriver läget för genomförandet av Agenda 2030 i Finland i dag, organiseringen av det nationella genomförandet, regeringens väsentliga åtgärder för varje mål för hållbar utveckling såväl i Finland som globalt samt mekanismerna för uppföljning och bedömning av genomförandet.

Genomförandet av Agenda 2030 har tidsmässigt kommit längre än halvvägs, men enligt en rapport som FN:s generalsekreterare publicerade i maj 2024 ser det på ett globalt plan ut som att endast omkring 17 procent av de uppställda målen med stor sannolikhet kommer att uppnås. Finland har förbundit sig att genomföra Agenda 2030 och dess mål för hållbar utveckling.

Redogörelseförfarandet

Finland betraktas som ett föregångsland för hållbar utveckling och i en global jämförelse ligger Finland åter på topp. Enligt FN:s SDG-mätare är Finlands styrka att många sociala, samhällsliga och ekonomiska utvecklingsmål uppnås väl. Utmaningarna hänför sig i sin tur till frågor som gäller ekologisk hållbarhet, konsumtion och produktion.

Redogörelseförfarandet är ett viktigt verktyg med vilket regeringen rapporterar om sina centrala åtgärder för att genomföra målen för hållbar utveckling både i Finland och internationellt. Ministerierna rapporterar i resultatbeskrivningarna som bifogas regeringens årsberättelse och i riksdagens uttalanden hur de i sin verksamhet har nått målen för hållbar utveckling. Detta kompletterar rapporteringen om arbetet för hållbar utveckling. Rapporteringen som en del av regeringens årsberättelse är ett verktyg för en årlig dialog med riksdagen om programmets genomförande.

Agenda 2030 syftar till en hållbar utveckling både när det gäller ekonomin, människors välfärd och miljön. Handlingsprogrammet innehåller en plan för metoderna för och uppföljningen av genomförandet. Länderna har förbundit sig att främja programmets 17 mål som en helhet. Principen är att ingen ska hamna på efterkälken i utvecklingen. Statsrådets kansli har ansvarat för samordningen av redogörelsen tillsammans med ett samordningsnätverk för hållbar utveckling som omfattar alla ministerier.

Utgångspunkten är att alla aspekter som gäller hållbarhet, det vill säga social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet, ska granskas på ett balanserat sätt tillsammans. Lägesbilderna för hållbar ut-

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

veckling har i redogörelsen, liksom i statsrådets kanslis hållbarhetsbedömning, indelats enligt fem dimensioner av hållbarhet för att bilderna ska vara så heltäckande som möjligt. Dimensionerna är ekologisk hållbarhet, mänsklig och kulturell hållbarhet, hållbarhet i fråga om demokrati, rättsstaten och säkerheten, social hållbarhet samt ekonomisk hållbarhet.

Sakkunniga har ifrågasatt redogörelsens betydelse för att främja en hållbar omställning och ansett att redogörelsen tar fasta på enskilda gärningar, åtgärder och indikatorer men saknar en helhetsbild och tydliga prioriteringar. Enligt kritiken är problemet med att fokusera på att balansera hållbarhetspelarna i Agenda 2030 sinsemellan att åtgärderna inte kan prioriteras på det sätt som behövs för en hållbar omställning. Av den anledningen skulle det vara motiverat att se över redogörelsens syfte och struktur. Enligt kritiken bör rapporteringen och uppföljningen av hållbar utveckling vidareutvecklas tillsammans med statsrådets kanslis hållbarhetsbedömning så att styrningen av hållbarhetsomställningen och målsättningarna i anslutning till den stärks.

Utskottet påpekar att statsrådets kansli inleder en årlig samhällelig hållbarhetsbedömning för att stärka kunskapsbasen om nuläget för hållbarhetsutmaningarna i det finländska samhället, utvecklingsutsikterna över flera valperioder och det ömsesidiga beroendet. I ett diskussionsinitiativ om den nya verksamhetsmodellen för en samhällelig hållbarhetsbedömning konstateras det att hållbarheten i det finländska samhället i många avseenden verkar vara på en god nivå internationellt sett, men det finns också många utmaningar och risker.¹ Flera av de åtgärder som svarar på hållbarhetsutmaningarna kan kräva ytterligare beslut om politiska åtgärder för att man ska kunna undvika oönskade effekter på andra håll i samhället. Dessutom kan varje regering bli tvungen att göra val som stärker ett specifikt delområde inom hållbar utveckling men samtidigt försvagar ett annat. Syftet med den nya hållbarhetsbedömningen är inte att ge direkta rekommendationer till åtgärder som stöd för beslutsfattandet. I hållbarhetsbedömningen ingår inte heller bedömningar av regeringsprogrammets eller enskilda politiska åtgärders konsekvenser. Modellering på systemnivå anses vara ett nödvändigt verktyg för att det ömsesidiga beroende som påverkar samhällets hållbarhet ska kunna optimeras och lägesbilden hållas så aktuell och omfattande som möjligt.

Utskottet betonar att den aktuella redogörelsen planenligt beskriver läget för genomförandet av Agenda 2030 i Finland i dag, organiseringen av det nationella genomförandet, regeringens väsentliga åtgärder för varje mål för hållbar utveckling såväl i Finland som globalt samt mekanismerna för uppföljning och bedömning av genomförandet. Redogörelsen innehåller inga nya riktlinjer för Finlands politik för hållbar utveckling och genomförandet av Agenda 2030, utan den sammanfattar regeringens åtgärder som tagits fram genom mångsidiga processer. Ovan nämnda hållbarhetsbedömning kommer att ge en mer omfattande lägesbild av samhället. De åtgärder som skrivits in i redogörelsen genomförs inom ramen för planen för de offentliga finanserna och de resurser som det beslutats om i samband med budgetprocessen. Inom den offentliga förvaltningen genomförs eller bereds även verksamhet av fortlöpande karaktär som inte har inkluderats i redogörelsen, men som har en väsentlig inverkan på främjandet av en hållbar utveckling.

---

¹ Verksamhetsmodellen för hållbarhetsbedömning: Diskussionsinitiativ. Statsrådets kanslis publikationer 2024:8. Författare: Ilpo Airio, Eeva Furman, Kimmo Hyrsky, Susanna Perko, Ossi Piironen, Saara Tamminen.

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

Budgeteringen av hållbar utveckling omfattar i nuläget två helheter. För det första redogörs det i motiveringen till varje förvaltningsområdes huvudtitel i budgetpropositionen för de viktigaste projekten och anslagen som påverkar hållbar utveckling. Dessa beskrivningar omfattar alla dimensioner av hållbar utveckling. För det andra ingår det i den allmänna motiveringen till budgetpropositionen och planen för de offentliga finanserna en separat granskning av anslag som främjar klimatneutralitet och beskattning som påverkar den. För att man ska kunna svara på hållbarhetsutmaningen har ministerierna uppmanats till intensivare växelverkan och samarbete än tidigare kring olika teman.

Utskottet anser trots den kritik som framförts att styrkan i handlingsprogrammet Agenda 2030 ligger i att den betonar ett övergripande synsätt. De åtgärder som vidtas för att lösa ett mål får inte försvåra uppnåendet av ett annat mål. Till exempel måste den globala utfasningen av fossila bränslen genomföras på ett sätt som inte försvagar den biologiska mångfalden, ökar föroreningen, ökar ojämlikheten eller försämrar den övergripande säkerheten. Syftet med åtgärderna är att finna lösningar på den trippelkris som mänskligheten står inför, det vill säga klimatförändringen, förlusten av den biologiska mångfalden samt miljöförstöringen.

Utskottet inskräper att grunden för hållbar välfärd fortfarande består av målen för hållbar utveckling samt verksamhet och tänkande som är långsiktigt, generationsöverskridande och omfattar flera valperioder. De nuvarande åtgärderna har gett goda resultat, men för att uppnå det ambitiösa målet om klimatneutralitet och stoppa utarmningen av den biologiska mångfalden krävs det också att styrmedel vidareutvecklas och tas i bruk inom all relevant verksamhet. Det finns inget slut på den hållbara utvecklingen utan det är fråga om ett mål som bygger på idén om kontinuerlig förbättring.

Demokrati och tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna är förutsättningar för att målen för hållbar utveckling ska kunna nås i Finland och globalt. Finland har i enlighet med den utrikes- och säkerhetspolitiska redogörelsen förbundit sig att påskynda FN:s hållbara utveckling och det globala genomförandet av Agenda 2030. Målet är att i enlighet med redogörelsen om internationella ekonomiska relationer och utvecklingssamarbete bättre stödja Finlands handelsekonomiska intressen på utvecklingsmarknaderna och förbättra ländernas ekonomiska oberoende genom att öka utvecklingsländernas ansvar för sin utveckling. I redogörelsen sammanställs de åtgärder som skrivits in i regeringsprogrammet och andra väsentliga redogörelser och strategier och som syftar till att genomföra målen för Agenda 2030 och hållbar utveckling. Den utrikes- och säkerhetspolitiska redogörelsen samt redogörelsen om internationella ekonomiska relationer och utvecklingssamarbete har lämnats till riksdagen först och riktlinjerna i dem har tagits in i redogörelsen om Agenda 2030.

Ekologisk hållbarhet

Miljöutskottet har granskat redogörelsen utifrån sitt ansvarsområde med särskild tonvikt på ekologisk hållbarhet. Enligt redogörelsen är Finlands utmaningar uttryckligen de mål som gäller den ekologiska hållbarheten. I fråga om klimatmålen konstateras det i redogörelsen att de klimatmål som Finland har kommit överens om inom EU samt målen i Finlands nationella klimatlag och de nationella klimatplanerna har grundat sig på att kolsänkan i den brukade skogsmarken ständigt

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

förblir stor. Skogarnas kolsänka har dock minskat under de senaste åren och markanvändningssektorn har på nettonivå till och med blivit en utsläppskälla under vissa år.

En annan utmaning är att även om Finlands belastning på Östersjön har minskat på lång sikt, har Finland inte lyckats minska belastningen avsevärt under de senaste åren. Åtgärder har vidtagits för att hejda förlusten av biologisk mångfald, men det behövs intensifierade åtgärder och fler satsningar. I Finland konsumeras dessutom betydligt mer råvaror än i EU-länderna i genomsnitt. Samhällsekonomin är materialintensiv och resurseffektiviteten samt graden av cirkulär ekonomi är låg. Graden av cirkulär ekonomi har dock ökat något.

Utskottet konstaterar att de utmaningar som identifierats i redogörelsen motsvarar utskottets syn på centrala utvecklingsobjekt. Det krävs åtgärder för att svara på klimatförändringen, förlusten av biologisk mångfald och den stora konsumtionen av naturresurser. Det väsentliga är att identifiera och erkänna utmaningarna och sträva efter att finna lösningar som är motiverade, verkningsfulla och kostnadseffektiva med tanke på alla dimensioner av hållbar utveckling. För att i högre grad lyfta fram en övergripande bedömning krävs det sektorsövergripande samarbete och samordning samtidigt som till exempel integreringen av de ekologiska målen kräver att de inkluderas som en del av den dagliga verksamheten inom respektive förvaltningsområde. Med tanke på den så kallade trippelkrisen är huvudmålet för den hållbara utvecklingen att bromsa klimatförändringen, hejda förlusten av biologisk mångfald och miljöförstörelsen (föroreningar) samt se till att ingen lämnas efter i processen.

Behovet av en övergripande systemisk förändring och ett större fokus på den ekologiska hållbarheten framhävs av den internationella plattformen för biologisk mångfald IPBES. Enligt två utvärderingsrapporter om den globala förlusten av arter som plattformen tagit fram förutsätter uppnåendet av ett rättvist och hållbart samhälle konsekventa politiska åtgärder över sektorsgränserna och en övergripande förändring på systemnivå.²

Utskottet konstaterar att man har strävat efter en övergripande strategi genom att statsrådets kansli har ansvarat för utarbetandet av redogörelsen tillsammans med statsförvaltningens samordningsnätverk för hållbar utveckling. Varje ministerium svarar för beredningen och genomförandet av de politiska åtgärder som hör till dess område och som antecknats i redogörelsen. Statsrådets kansli samordnar och stöder ministeriernas arbete inom ramen för sina resurser.

Utskottet påpekar att de uttalanden om utvecklingen av Agenda 2030 som riksdagen godkände utifrån framtidsutskottets föregående betänkande om programmet fortfarande är i kraft. Riksdagen har förutsatt att regeringen främjar en fenomenbaserad strategi i politiken för hållbar utveckling,

---

2 Den första rapporten lyfter fram hur man ofta fattar separata beslut inom olika sektorer, även om utmaningarna och möjligheterna som berör natur, vatten, mat, hälsa och klimat ofta är kopplade till varandra. Den andra rapporten är den första forskningssyntesen som utarbetats genom mellanstatligt samarbete och som behandlar de strukturer som orsakar den ekologiska hållbarhetskrisen och hur krisen kan lösas. Rapporten om hållbarhetsomställningen betonar i likhet med Agenda 2030 att regeringarna har en betydande roll när det gäller att möjliggöra förändringen och att det förutsätts att den offentliga makten har en konsekvent politik, genomför verkningsfulla författningar, inför innovativa ekonomiska lösningar och främjar internationellt samarbete. För att genomföra förändringen behöver dock hela samhället, inklusive företagssektorn och den privata sektorn, delta. Deras initiativ kan fungera som incitament som påverkar den socioekonomiska utvecklingen och förändringen i konsumtionsvanorna.

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

identifierar och beaktar det ömsesidiga beroendet mellan målen och åtgärderna i åtgärdsprogrammet Agenda 2030 och de tekniska lösningar och de samverkande, korsvisa och externa effekter som anknyter till dem, utvecklar sättet att mäta och rapportera de gränsöverskridande konsekvenserna av den finländska konsumtionen, strävar efter att främja den övergripande hållbarheten i Agenda 2030, utvecklar indikatorer som konkretiserar och utvärderar målen och åtgärderna och som gör det möjligt att på lång sikt följa hur hållbar utveckling framskrider över budgetperioder och valperioder samt utnyttjar dessa indikatorer bland annat i redogörelsen om Agenda 2030 och i budgeteringen av hållbar utveckling i samband med planerna för de offentliga finanserna och budgetarna. Uttalandena styr genomförandet och effekterna av de nationella åtgärderna i Agenda 2030 och beredningen av nästa redogörelse om programmet.

Miljöutskottet påpekar att ett tydligt mål för redogörelsen i enlighet med uttalandet är total hållbarhet och identifiering av ömsesidiga beroendeförhållanden. Utskottet betonar vikten av dessa centrala element med hänvisning till ovan nämnda rapporter och det arbete med hållbarhetsbedömning som statsrådets kansli inlett. I framtiden kan det bli nödvändigt att ytterligare stärka detta tväradministrativa sätt att genomföra målen för att uppnå en konsekvent politik där man förstår sambandet mellan hållbarhetsmålen så bra som möjligt. Det väsentliga är att hitta åtgärder som stöder flera målsättningar samtidigt. Till exempel många naturskyddsåtgärder kan samtidigt bidra till att stoppa förlusten av biologisk mångfald, stödja människors hälsa och skogarnas och jordbrukets motståndskraft. Inom de olika förvaltningsområdena har man gedigen sakkunskap om det egna området, men samordningen av det sektorsövergripande samarbetet bör beredas så att åtgärderna inte är motstridiga sinsemellan.

Miljöutskottet anser det vara viktigt särskilt i det förändrade geopolitiska läget att man i arbetet för hållbar utveckling strävar efter att konkretisera målen så att de blir förståeliga och att ingen hamnar på efterkälken. Således är också det sista uttalandet i framtidsutskottets ovan nämnda betänkande fortfarande aktuellt. I uttalandet förutsätts det att regeringen använder hoppigivande språkbruk i redogörelsen om Agenda 2030 och andra motsvarande program som styr politiken för hållbar utveckling och i synnerhet de arbetsformer som engagerar medborgarna och intressentgrupperna i beslutsprocesserna. Som underlag för beslutsfattandet behövs öppna data och värde Diskussioner om både möjligheterna och hoten i samband med hållbarhetsomställningen, men positiva exempel från världen och hemlandet nära människors egen vardag är den bästa inspirationen till den förändring som behövs. En hållbar framtid bör ha ett mänskligt ansikte.

Utöver det nationella perspektivet är det viktigt med följdriktighet på internationell nivå. För att främja en grön omställning behövs konsekventa åtgärder inom alla sektorer, såväl nationellt som internationellt. Dessutom är det viktigt att EU är en föregångare inom politik som gäller miljö, klimat och cirkulär ekonomi och att åtagandena på internationell nivå, EU-nivå och nationell nivå leder i samma riktning. Samma krav ska gälla såväl på EU:s inre marknad som i den internationella handeln för att trygga jämlika konkurrensvillkor.

Utskottet fäster särskild vikt vid genomförandet av följande mål:

- Mål 6: Säkerställa tillgången till och en hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla
- Mål 7: Säkerställa att alla har tillgång till tillförlitlig, hållbar och modern energi till en överkomlig kostnad
- Mål 11: Göra städer och bosättningar inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

- Mål 12: Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster
- Mål 13: Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och deras konsekvenser
- Mål 14: Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt
- Mål 15: Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, bruka skogar hållbart, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstöringen samt hejda förlusten av biologisk mångfald.

Klimatmålen (7 och 13)

I fråga om bekämpningen av klimatförändringen har Finland ett ambitiöst nationellt mål att bli klimatneutralt senast 2035 på det sätt som föreskrivs i klimatlagen. I redogörelsen konstateras det att energisektorn har minskat sina utsläpp snabbt under de senaste åren. Av den el som producerades i Finland 2024 utgjorde 95 procent ren el. De fossila utsläppen har till och med minskat snabbare än väntat på grund av att förbränningen av stenkol och torv har sjunkit betydligt och kärnkraften och vindkraften har ökat. Som det också framgår av den senaste klimatårsberättelsen är utsläppsminskningstakten ändå inte tillräcklig för att målet om minskade utsläpp 2030 ska nås. Uppnåendet av det nationella målet om klimatneutralitet förutsätter ytterligare åtgärder inom markanvändningssektorn och andra sektorer. Behovet av tilläggsåtgärder för att uppnå klimatneutralitet 2035 motsvarar nästan hälften av Finlands nuvarande totala utsläpp.

En särskild utmaning är den förändrade situationen inom markanvändningssektorn och i synnerhet minskningen av kolsänkan. De klimatmål som Finland har kommit överens om inom EU samt målen i Finlands nationella klimatlag och de nationella klimatplanerna har grundat sig på att kolsänkan i den brukade skogsmarken ständigt förblir stor. Skogarnas kolsänka har dock minskat under de senaste åren och markanvändningssektorn har på nettonivå till och med blivit en utsläppskälla under vissa år. Den förändrade lägesbilden i fråga om markanvändningssektorn beror på många faktorer, såsom en ändring av beräkningsmetoderna och en precisering av de utgångsdata som används i inventeringen av växthusgaser. Vid jord- och skogsbruksministeriet har det beretts ett åtgärds paket för att öka skogarnas tillväxt och stärka kolsänkorna. Åtgärderna ska effektivisera genomförandet av både klimatplanen för markanvändningssektorn och den nationella skogsstrategin. Avsikten är att åtgärds paketet ska offentliggöras våren 2025. Utan betydande ytterligare åtgärder inom markanvändningssektorn är det sannolikt att Finland inte kommer att fullgöra skyldigheterna enligt EU:s LULUCF-förordning utan att köpa utsläppsenheter av andra medlemsstater.

Utskottet konstaterar att den förändrade situationen inom markanvändningssektorn utmanar klimatpolitiken som helhet. Också vetenskapspanelen för skogsbioekonomi betonar att tryggheten av skogarnas kollager och stärkandet av kolsänkorna förutsätter ett nytt tankesätt som tar fasta på att granska och stärka skogarnas anpassningsförmåga och resiliens samt att olika typer av åtgärder inom den skogsbaserade bioekonomin riktas optimalt på landskapsnivå, regional nivå och nationellt sett. Målen kan gälla ett mer sparsamt utnyttjande av avverkningsmöjligheterna till exempel genom att förlänga omloppstiderna, höja det mervärde skogarna producerar utan att öka avverkningsvolymerna eller generera den nuvarande värdeökningen med en mindre råvarumängd genom att utvidga skogssektorns produktportfölj och förlänga värdekedjorna. För att regleringen av kolsänkorna sammantaget ska lyckas krävs ett brett samhälleligt samförstånd, eftersom skog-

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

arna är viktiga för såväl samhällsekonomin som det psykiska välbefinnandet, framhåller utskottet.

Utskottet påpekar att klimatlagens mål om klimatneutralitet senast 2035 också stöder åtgärderna för att säkerställa hållbar och modern energi enligt mål 7 i Agenda 2030. Målet visar ett starkt engagemang för att genomföra energiomställningen och tryggar en stabil och förutsägbar verksamhets- och investeringsmiljö för industrin. Utskottet inskräper att den globala energiomställningen och klimatpolitiken redan utgör en av de viktigaste drivkrafterna för affärsverksamheten. Det skulle vara viktigt att synliggöra klimatåtgärdernas positiva effekter på sysselsättningen och konkurrenskraften och även lyfta fram dem i redogörelsen. Utmaningarna i fråga om kolsänkan inom markanvändningssektorn bör lösas så att åtgärderna inte försämrar verksamhetsutövarnas förmåga att genomföra investeringar som främjar en ren omställning.

Målet enligt regeringsprogrammet är att göra Finland till en föregångare när det gäller ren energi och koldioxidhandavtryck. Vidare är målsättningen att skapa tillväxt inom den rena ekonomin i hemlandet och att Finland genom teknikexport bidrar till att fasa ut förorenande lösningar på andra håll i världen. För att öka koldioxid- och miljöhandavtrycket satsar man på forskning, utveckling och lansering av nya lösningar på marknaden. Utskottet anser att dessa åtgärder är viktiga med tanke på den globala genomslagskraften och betonar samtidigt i likhet med statsrådet att finländska aktörers koldioxidhandavtryck inte kompenserar Finlands egna klimat- och miljöåtgärder.

Förlust av den biologiska mångfalden (mål 15)

Finland har förbundit sig att stoppa förlusten av den biologiska mångfalden i enlighet med Kunming–Montreal-ramverket för biologisk mångfald och EU:s strategi för biologisk mångfald. De senaste hotbedömningarna visar att den biologiska mångfalden i Finland försvagas hela tiden i fråga om såväl arter som naturtyper, alltså behövs det åtgärder. Regeringen håller på att färdigställa en nationell strategi för biologisk mångfald för att uppnå de uppställda målen.

Åtgärder för att skydda den biologiska mångfalden vidtas såväl inom som utanför skyddade områden. I Finland täcker nätverket av skyddade områden 14,3 procent av den totala arealen. I OECD:s rapport om uppnåendet av målen i Agenda 2030 konstateras det att Finland har uppnått det så kallade Aich-målet att skydda minst 10 procent av havsområdena, men att vi ligger efter skyddsmålet på 17 procent som ställts upp för landområden och insjöar. Målet kan dock anses ha uppnåtts om man som skyddade områden även beaktar statliga och privata markområden som är skyddade enligt lag samt områden som formellt ändras till naturskyddsområden och andra områden som är föremål för effektiva skyddsåtgärder.

Utskottet betonar att förlusten av den biologiska mångfalden och klimatförändringen är kopplade till varandra och att de utmaningar som hänger samman med dem måste lösas tillsammans. Tryggandet av den biologiska mångfalden främjar bekämpningen av klimatförändringen och anpassningen till den. Genom rätt planerade anpassningsåtgärder kan man begränsa den artförlust som den globala uppvärmningen orsakar. Naturbaserade lösningar kan samtidigt minska förlusten av den biologiska mångfalden och bekämpa klimatförändringen. Dessutom stöder de till exempel livsmedels- och vattenförsörjningen, människornas välbefinnande och flera andra samhälleliga

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

mål. Restaurering av naturen är ett bra exempel på en åtgärd som gynnar både klimatet och naturen. Genom naturbaserade lösningar kan man också bekämpa översvämningar i städerna, som blir allt vanligare till följd av klimatförändringen, samt lindra de negativa hälsoeffekterna av värmeböljor. Till exempel kan man genom att systematiskt observera och utnyttja potentialen i den byggda miljön avsevärt spara på kostnaderna för den offentliga hälso- och sjukvården. Den biologiska mångfalden stöder också jordbruksmiljöerna och förbättrar markens växtskick. I naturen är växtsamhällen med biologisk mångfald bättre skyddade mot växtsjukdomar än växtbestånd med färre arter och de tål också torka och extrema temperaturer bättre. Genomförandet av förordningen om restaureringen av natur medför betydande möjligheter att främja hållbarhetsmålen på ett övergripande sätt.

Vid en övergripande granskning är det viktigt att man vid genomförandet av energiomställningen tryggar livskraftiga ekosystem genom att vid behov vidta ett tillräckligt antal åtgärder som stärker naturen för att nettoeffekten på både klimatet och naturen ska vara positiv. Utskottet betonar betydelsen av de färdplaner för klimatneutralitet och biologisk mångfald som företag och branscher själva utarbetar. Färdplanerna fördjupar aktörernas uppfattning om de olika konsekvenserna av den egna verksamheten och främjar målet att bättre få företagen att delta i genomförandet av de internationella konventionerna om klimat, miljö och biologisk mångfald.

Utskottet betonar att uppmärksamhet bör fästas vid det praktiska genomförandet av effektiva, tillräckligt omfattande åtgärder. Ändringarna ska genomföras på systemnivå på ett sätt som upplevs som rättvist. Det är också viktigt att vidareutveckla en marknadsorienterad handel med naturvärden. En marknadsorienterad handel med naturvärden är föremål för ett ökande intresse också på internationell nivå och den kan tjäna många syften. En strävan efter att bevara naturkapitalet är också en del av en ansvarsfull ekonomisk politik. Regeringens mål och åtgärder som räknas upp i redogörelsen baserar sig i stor utsträckning på frivillighet och Metso- och Helmi-programmens roll accentueras. Programmen kommer även i fortsättningen att vara viktiga verktyg för att uppnå de mål som gäller skogarnas biologiska mångfald. Metsoprogrammets status och samhälleliga acceptabilitet är god, och natur- och miljövärdenas roll som en faktor som inverkar på acceptansen för användningen av skogarna har ökat betydligt under de senaste 20 åren. Det är viktigt att denna utveckling beaktas eftersom den stärker en verksamhetskultur inom den skogsbaserade bioekonomin som för samman de olika mål som ställts upp för skogarna.

Vattenvård (mål 6 och 14)

Det långsiktiga arbetet i fråga om vattenvård och åtgärderna för att minska eutrofieringen i Östersjön har varit viktiga och verkningsfulla, men skyddsåtgärder behövs fortfarande eftersom effekterna av dem syns först på längre sikt. Klimatförändringen förvärrar också situationen när de allt vanligare vinterregnen i kombination med att marken inte fryser ökar erosionen och därmed belastningen på vattendragen. Eutrofiering är fortfarande den största orsaken bakom förlusten av den biologiska mångfalden i Finlands kustvatten. Arbetet inom effektiviseringsprogrammet för vattenvården har dock varit betydande, eftersom det har mobiliserat nya aktörer, verksamhetsmodeller och privat finansiering som har ökat verksamhetens genomslag.

Utskottet anser det vara viktigt att programmet för effektiviserat vattenskydd, som gett goda resultat, fortsätter. Regeringen främjar en bättre ekologisk status i vattendragen i både insjöarna och

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

havsområdena genom att minska föroreningen av vattnen och näringsbelastningen med mångsidiga åtgärder. Möjligheten att centralisera och effektivisera behandlingen av avloppsvatten i glesbygden utreds särskilt i Skärgårdshavet och kustområdena. Vid behandlingen av kommunalt dagvatten förutsätts det att driftsäkerheten och kvaliteten på behandlingen säkerställs. Regeringen vidtar också åtgärder för att minska skogsdikningens konsekvenser för miljön och vattendragen.

Med tanke på målen som gäller biologisk mångfald är det viktigt att programmet för återhämtning av vandringsfiskbestånden (Nousu) fortsätter och utvecklas. Programmet fokuserar på rivning av vandringshinder, olika omlöp, fiskvägar och nedvandringskonstruktioner, restaurering av livsmiljöer samt forsknings-, uppföljnings- och utvecklingsprojekt i anslutning till dessa. Fiskevårdsskyldigheterna som ingår i vattenhushållningstillstånden uppdateras. Dessutom ser regeringen över vattenlagen så att anläggningar som inte tidigare haft några skyldigheter kan åläggas fiskevårdsskyldigheter i syfte att stödja återhämtningen av vandringsfiskbestånd.

Genom att uppnå målen för vattenvården kan man uppnå synergieffekter i hanteringen av effekterna av markanvändningen i hela avrinningsområdet. För att minska näringsbelastningen krävs det biogasproduktion och återvinning av stallgödsel, vilket också främjar bekämpningen av klimatförändringen, och ersättande av konstgödsel med återvunnen gödsel. Den belastning som organisk materia orsakar bör minskas särskilt i skogsbruksdominerade avrinningsområden, vilket tillsammans med restaureringen av skogs- och myrbiotoper åstadkommer synergieffekter. Genom att eliminera småskaliga hinder för vandringsfisk kan man både restaurera ekosystemen i åar, sjöar och hav samt skapa fördelar för rekreativ användning och fisket. För att hållbarhetsmålen ska nås krävs det ofta förändringar på systemnivå, men också mångsidiga resultat. Syftet med den färdplan för planeringen av avrinningen som jord- och skogsbruksministeriet och miljöministeriet utarbetade 2024 är att före 2030 fastställa principerna för en mångsidig planering av avrinningsområden och åtgärder för att integrera planeringen.

Det är väsentligt att stärka primärproduktionens lönsamhet på olika sätt, eftersom endast en ekonomiskt hållbar produktion kan ge investeringar och främja de eftersträlvade hållbarhetsmålen. Företagarinkomsten från jordbruket har varit svag under hela 2000-talet. Primärproduktionens konkurrenskraft måste stärkas både genom bättre marknadsvillkor och genom EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Ett hållbart inhemskt livsmedelssystem, som också är nödvändigt med tanke på försörjningsberedskapen, kan bygga enbart på lönsam inhemsk primärproduktion.

I det rådande geopolitiska läget är det viktigt att sträva efter att öka självförsörjningsgraden i fråga om gödselmedel och minska beroendet av ryskt gödsel. Därför behöver man utöver återvinning och organiska gödselmedel också främja framställningen av europeiska gödselmedel och importen av gödselmedel från länder utanför Europa. I den nationella planen för EU:s gemensamma jordbrukspolitik främjas utnyttjandet av organiska näringsämnen i odlingen genom en åtgärd som främjar cirkulär ekonomi i miljöersättningarna och som ersätter kostnaderna för spridning av organiska ämnen. Stöd kan också beviljas för gödselseparering och gödsellagring, vilket underlättar användningen av näringsämnena i stallgödsel. Vidare kan stöd beviljas för grön gödslingvallar, ekologisk produktion och odling av markförbättrande gröda som förbättrar åkermarkens bördighet. I strategierna för cirkulär ekonomi och mineralproduktion bör man också beakta de krav som försörjningsberedskapen ställer.

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

Uppskattningsvis hälften av finländarnas vattenanvändning riktar sig utanför landets gränser i och med internationell produktion, handel och import. Vattenansvarsförbindelsen är ett initiativ som grundats inom ramen för samhällsansvaret för hållbar utveckling. Initiativet uppmuntrar företagen bland annat i deras vattenansvarssamarbete samt stöder identifieringen av vattenrisker i värdekedjorna. Finländska företag har betydande kompetens i att utveckla nya tekniska lösningar i fråga om hantering av risker och översvämningar, modernisering av vattentjänstverk, bekämpning av förorening av vatten samt säker återvinning av vatten och näringsämnen. Företagen är aktiva i områden som lider av problem med vatten.

Förbrukningen av naturresurser och cirkulär ekonomi (mål 12)

Överkonsumtion är en stor utmaning som belastar miljön och förbrukar naturresurser. I redogörelsen konstateras det att en särskild svag punkt för Finland när det gäller den ekologiska hållbarheten är den cirkulära ekonomin, som för närvarande är högst på europeisk medelnivå eller sämre. Den inhemska materialkonsumtionen, det vill säga användningen av naturresurser per invånare, är en av de största i Europa. Nyckeltalen inkluderar inte användningen av naturresurser som behövs inom exportindustrin. Finland skiljer sig i materialkonsumtion från andra rika länder i synnerhet i det avseendet att användningen av inhemska marksustanser inom byggande är på en mycket hög nivå. Orsaken till detta är behovet av att ersätta tjälfarliga jordarter, den omfattande infrastrukturen och den ännu pågående urbaniseringen. Även om upptagningen och hanteringen av marksustanser inte är centrala med tanke på växthusgasutsläppen, har de indirekt andra konsekvenser för miljön, såsom förlust av den biologiska mångfalden. Utskottet betonar dock att åtgärder för att effektivisera och minska materialflödena också är kostnadseffektiva sätt att minska växthusgasutsläppen och främja en förnuftig och hållbar samhällsekonomisk tillväxt.

Också den cirkulära materialanvändningen (4,5 % 2021) ligger klart under EU-genomsnittet (12 %). Återvinningsgraden för kommunalt avfall, det vill säga avfall från boendet samt därmed jämförbart avfall från handel och tjänster och avfall från motsvarande stödfunktioner inom industrin, var klart under medelnivån i EU. I det strategiska programmet för cirkulär ekonomi har det ställts upp kvantitativa mål för andelen cirkulär ekonomi och användningen av naturresurser och material. Programmets vision är att ett koldioxidneutralt kretsloppssamhälle ska vara grunden för en framgångsrik ekonomi 2035. Också uppnåendet av målen i programmet för cirkulär ekonomi förutsätter en systematisk syn på nuläget och en hållbar nivå på användningen av naturresurser samt andelen yttre effekter. Besluten ska grunda sig på vetenskaplig information, men för att säkerställa deras samhällseliga acceptans och sociala rättvisa måste åtgärder vidtas med beaktande av alla aspekter av hållbar utveckling. Med hjälp av ett program för cirkulär ekonomi kan man konkretisera också målen för Agenda 2030 och på så sätt främja de systemiska förändringar som eftersträvas. Lagstiftning som stöder cirkulär ekonomi främjar resurs- och energieffektiva produktionsprocesser, tjänstefiering och distributionsmodeller för produkter samt slutna materialkretslopp och mer hållbara produkter. Åtgärderna inom cirkulär ekonomi främjas också med hjälp av det frivilliga Green Deal-avtalet.

Utskottet anser det vara viktigt att beredningen av den nationella lagen om cirkulär ekonomi har inletts och dess syften är att förtydliga lagstiftningen inom avfallssektorn, i allt högre grad beakta materialens hela livscykel och främja materialåtervinningen samt verkställa den EU-lagstiftning som är under beredning. Den nya lagen om cirkulär ekonomi är ett centralt lagstiftningsprojekt

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

som syftar till att stärka cirkulär ekonomi genom att i högre grad än för närvarande beakta materialens och produkternas hela livscykel och utnyttjandet av dem med hjälp av cirkulär ekonomi. En förutsägbar lagstiftningsmiljö som sporrar till cirkulär ekonomi skapar grunden för investeringar och en ändring av näringsstrukturen så att den överensstämmer med cirkulär ekonomi.

Utskottet betonar att en lagstiftning och varupolitik på EU-nivå som effektivt uppmuntrar till cirkulär ekonomi har störst effekt på den gemensamma marknaden. Regleringen styr till att förlänga produkternas livslängd och hållbarhet, använda återvunnet material samt digitalisera materialflöden och produktuppgifter. Med tanke på jämlika konkurrensförhållanden har det varit problematiskt att aktörerna inom EU-området också blir tvungna att betala de kostnader som producentansvarsskyldigheterna medför i fråga om företag som driver distansförsäljning utanför EU. Det har också ofta konstaterats att produkter från plattformar utanför EU innehåller ämnen som är förbjudna i EU och som när de går till materialåtervinning medför olägenheter eller till och med hindrar återvinningen.

Redogörelsen lyfter också fram den bioekonomiska strategin som syftar till att öka dels det mervärde inom den inhemska industrin som grundar sig på förnybara råvaror, dels en så hög förädlingsgrad som möjligt vid användningen av trä. Det är möjligt att öka skogssektorns förädlingsvärde i Finland med hjälp av material med högre förädlingsvärde, men för att denna utveckling ska kunna förverkligas krävs det att nya materialinnovationer kommersialiseras. Utvecklingen av och framgången för nya innovationer kan stödjas genom satsningar på forskning, finansiering av innovationer och genom att göra Finland till en attraktiv miljö för företag och internationella experter. Fokus på förädlingsvärdet måste utvidgas från träbaserade produkter till annan nytta som skogen ger möjlighet till, såsom naturturism och rekreation.

Boende och en hållbar samhällsstruktur (mål 11)

Målet är en fungerande, hälsosam och trygg livsmiljö. Ett annat mål är att förutsättningarna för boende och rörlighet ska tryggas i hela Finland och att landsbygdens livskraft och försörjningsberedskap ska främjas och ojämlikheten i regionerna bekämpas.

Utskottet anser att förfarandet för avtal om markanvändning, boende och trafik (MBT) med de största stadsregionerna är en väsentlig statlig åtgärd för att främja hållbarheten i städerna. Förfarandet fokuserar på att säkerställa förutsättningarna för regionernas tillväxt och tillgänglighet genom investeringar i infrastruktur och bostadsproduktion. Staten har ingått tolvåriga MBT-avtal med Helsingfors, Tammerfors, Åbo, Uleåborg, Jyväskylä, Kuopio och Lahtis. Avtalen är i kraft till 2031. Syftet är att stärka samarbetet mellan kommunerna inom stadsregionerna samt mellan stadsregionerna och staten. Genom MBT-avtalen främjas en hållbar samhällsstruktur och ett hållbart trafiksystem samt bostadsplanläggning och bostadsproduktion som motsvarar behoven. Syftet med avtalen är också att stödja digitaliseringen av trafiksystemet, främja trafiksäkerheten samt uppmuntra stadsregionerna att koncentrera samhällsstrukturen, främja kollektivtrafik, cykling och gång samt förebygga segregation.

MBT-avtalen koncentreras till växande stadsregioner och främjar effektivt byggandet av ändamålsenlig infrastruktur i dessa regioner. Urbaniseringen och den livliga flyttningsrörelsen ökar behovet av bostäder i tillväxtorterna och i synnerhet i huvudstadsregionen. Å andra sidan har bo-

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

städernas värde rasat i avfolkningsregionerna och bostadsmarknaden har polariserats kraftigt. Regeringen tillsätter en utredningsgrupp över ministeriegränserna för att lösa de utmaningar som segregeringen av områden medför för boendet i hela Finland. Miljöministeriet bereder som tjänsteuppdrag en utredning av den regionala segregeringen. Regeringen har också inlett beredningen av program för norra och östra Finland för att lösa de särskilda utmaningar som dessa regioner tampas med.

Utskottet betonar att bostadspolitiken behöver utvecklas långsiktigt. Den långsiktiga utvecklingen utmanas dock av megatrender som snabbt blivit kraftigare och som helt och hållet ändrar önskemålen som gäller boende. Branschen och de som tillhandahåller boendeservice utmanas av urbaniseringen och den regionala differentieringen, tjänstefieringen och digitaliseringen samt av att invånarna i allt högre grad vill bo på flera orter och har allt mer individuella behov. Utskottet anser det vara viktigt att man söker fungerande lösningar på utmaningarna med polarisering i tillväxtorterna och avfolkningsregionerna.

I Finland har man långsiktigt och effektivt under flera regeringsperioder arbetat för att eliminera bostadslösheten. För närvarande samarbetar de centrala ministerierna, stadsregionerna, välfärdsområdena och olika organisationer kring ett riksomfattande program för att eliminera långtidsbostadslöshet. Syftet är att stärka samarbetet mellan staten, välfärdsområdena och städerna. Utskottet fäster uppmärksamhet vid behovet av effektivare åtgärder i anslutning till programmet eftersom långtidsbostadslösheten åter börjat öka efter att ha utvecklats i rätt riktning en längre tid. Det behövs effektiva åtgärder för att bryta den negativa utvecklingen.

Boenderådgivning är ett väsentligt sätt att stoppa långtidsbostadslösheten. Det är också viktigt att boenderådgivning ges med låg tröskel till alla som behöver den, oberoende av boendeform. Den gällande lagen om stöd för boenderådgivning till kommunerna 2023–2027 (1036/2022) är temporär. Utskottet framhöll vid godkännandet av betänkandet om lagförslaget³ att det långsiktiga målet bör vara att göra boenderådgivningen lagstadgad. Utskottet ansåg dock att lagförslaget är en bra kompromiss mellan de alternativ som togs upp vid lagberedningen i samband med att ansvaret för socialservicen överfördes från kommunerna till välfärdsområdena den 1 januari 2023. Att ordna bostad för bostadslösa och andra som är i behov av bostad är också efter social- och hälsovårdsreformen i huvudsak en uppgift som de kommunala bostadsmyndigheterna ansvarar för. Kontinuiteten i boendet tryggas emellertid av den helhet av förebyggande tjänster som tillhandahålls i samarbete mellan kommunerna, välfärdsområdena och andra aktörer inom branschen, såsom organisationer. Kommunerna kan utveckla boenderådgivningen utifrån sina egna utgångspunkter och organisationerna kan fortsätta sitt betydande arbete som tillhandahållare av kompletterande tjänster. Detta stöder också väl arbetet med att utveckla social- och hälsovårdstjänsterna inom välfärdsområdet. Inom ramen för den temporära lagen framgår det hur servicehelheten utformas dels för välfärdsområdena, dels för kommunerna. På så sätt kan man bedöma förutsättningarna för att utveckla boenderådgivningen.

---

3 MiUB 11/2022 rd—RP 129/2022 rd.

Utlåtande MiUU 1/2025 rd

FÖRSLAG TILL BESLUT

Miljöutskottet föreslår

att framtidsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 13.3.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Mikkonen gröna
vice ordförande Pinja Perholehto sd
medlem Pauli Aalto-Setälä saml
medlem Noora Fagerström saml
medlem Eveliina Heinäluoma sd
medlem Petri Huru saf
medlem Mai Kivelä vänst
medlem Hanna Kosonen cent
medlem Johan Kvarnström sd
medlem Jorma Piisinen saf
medlem Tere Sammallahti saml
medlem Sara Seppänen saf
ersättare Mikko Polvinen saf.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Ekroos.

Utlåtande MiUU 1/2025 rd Avvikande mening

Avvikande mening

Motivering

Statsrådets redogörelse om genomförandet av FN:s handlingsprogram för hållbar utveckling Agenda 2030 (SRR 7/2024 rd) misslyckas med att göra en övergripande granskning av den hållbara utvecklingen. Som det konstateras också i utskottets utlåtande är utgångspunkten för redogörelsen att hållbarheten granskas på ett balanserat sätt utifrån ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt perspektiv. Detta angreppssätt är dock förhållandevis föråldrat. I stället borde man inse att den ekologiska hållbarheten har större betydelse som en referensram som möjliggör en social och ekonomisk dimension. Som de sakkunniga har påpekat finns det skäl att se över redogörelsens syfte och struktur för att åtgärderna ska kunna prioriteras på det sätt som hållbarhetsomställningen kräver.

Det är beklagligt att förteckningen över åtgärder i redogörelsen utgår från ett silotänkande och att konsekvensbedömningen är svag. Redogörelsen kan ge en bild som är positivare än i verkligheten, eftersom den exempelvis inte beaktar regeringen Orpos många försämringar i klimat-, miljö- och bostadspolitiken och konsekvenserna av dem. Hur vi uppnår våra nationella mål har ett direkt samband med hur vi tar ansvar för den globala klimatpolitiken. Även om miljöutskottet trots den kritik som framförts anser att styrkan i handlingsprogrammet Agenda 2030 är att den framhäver ett övergripande synsätt, är denna styrka rätt anspråkslös.

Varken i redogörelsen eller miljöutskottets utlåtande berättar man sanningen om hur landets regering på många sätt handlar i strid med målen för hållbar utveckling. Programmet Agenda 2030 lider av betydande finansieringsbrist.

I synnerhet Finlands arbete för att uppnå de ekologiska målen är otillräckligt. Trots detta har regeringen inte ökat åtgärderna för att uppnå dessa mål, utan tvärtom försvagat de åtgärder och den finansiering som man beslutat om tidigare. Regeringen gör exempelvis betydande nedskärningar i den nationella och internationella klimatfinansieringen. Regeringen har inte heller vidtagit några ytterligare åtgärder för att förhindra den globala uppvärmningen, utan har genom sitt eget agerande ökat utsläppen. Särskilt oroväckande är regeringens passivitet när det gäller att öka kolsänkorna, trots att regeringen är medveten om att de minskar avsevärt. Regeringens syften till exempel i fråga om mål 6 och 14 som gäller vattenvård är visserligen goda, men ändå har regeringen minskat finansieringen till vattenvården. Detsamma gäller mål 15 som handlar om biologisk mångfald. Även om regeringen berättar att den strävar efter att stoppa artförlusten, har den avsevärt skurit ned finansieringen av naturvården.

Också mål 11 som gäller boende och en hållbar samhällsstruktur lider av regeringens många beslut. Utöver att regeringen har försvårat produktionen av bostäder till skäligt pris har den också avsevärt minskat till exempel finansieringen av boenderådgivningen. Bostadslösheten har börjat öka och bostadslösheten som baserar sig på låga inkomster har återvänt till Finland. Regeringens åtgärder står i uppenbar strid med målet att minska fattigdomen.

Utlåtande MiUU 1/2025 rd
Avvikande mening

Avvikande mening

Vi föreslår

att framtidsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 13.3.2025

Mai Kivelä vänst
Jenni Pitko gröna